

УДК 330.34:332.142

Б. В. Дергалюк,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ORCID ID: 0000-0001-8791-9121

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.15.9

СТРУКТУРНІ ДИСПРОПОРЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

B. Dergaliuk,

PhD in Economics, Associate professor, Associate professor of economics and entrepreneurship department, National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

STRUCTURAL DISPROPORTIONS OF THE UKRAINE'S NATIONAL ECONOMY IN THE CONDITIONS OF POSTINDUSTRIAL DEVELOPMENT

У статті в результаті аналізу виявлено, що рівень зношеності основних засобів підприємств протягом останніх двох десятиліть демонструє вкрай суперечливу динаміку, але в останній час ситуація має тенденцію до погіршення. З'ясовано, що до проблемних питань постіндустріального розвитку економіки України відноситься питання підвищення ефективності функціонування компаній державної форми власності. Визначено, що впродовж попередніх років сфера інформаційних технологій в Україні демонструє стабільний ріст, однак навіть попри динамічні темпи розвитку галузі та затребуваність українського інтелектуального продукту на міжнародних ринках, вітчизняна ІТ-сфера характеризується індиферентним відношенням державних структур до неї. Встановлено, що Україна має широкий спектр можливостей, обумовлений високим рівнем освіченості населення, рівня культурного та соціального розвитку населення та розвитком наукової сфери, що підтверджується високим показником індексу людського капіталу. Але з'ясовано, що існують і певні загрози щодо подальшого зростання інтелектуального та людського потенціалу в Україні. Окреслено головні перешкоди щодо організації цілеспрямованого руху у напрямі побудови постіндустріальної структури економіки України та подолання структурних диспропорцій її розвитку.

The article finds that the level of fixed assets depreciation on enterprises over the past two decades has shown very controversial dynamics, but recently the situation tends to deteriorate due to a reduction in investment inflow and the loss of part of Ukraine's territory and the infrastructure that is located there. It was clarified that the problem of post-industrial development of the Ukrainian economy is the issue of increasing the efficiency of functioning of state-owned companies. Currently, a number of branches of innovation are emerging, the key of which is the sphere of information technology, despite the existence of complex structural constraints on development, the prevalence of values and areas of social production of the industrial technological structure. It has been established that in recent years the sphere of information technologies in Ukraine demonstrates stable growth, however, despite the dynamic growth of the industry and the demand for Ukrainian intellectual products in international markets, the domestic IT sphere is characterized by an indifferent attitude of state structures to it. It is determined that the distinctive characteristic of the post-industrial economy is that information and intellectual capital is the main source of profitability of the commercial sector and the driving force of economic growth. These categories serve as the basis and primary source for building a post-industrial society. It is established that Ukraine has a wide range of opportunities, due to the high population education level, the cultural and social development level of the population and the development of the scientific sphere, which is confirmed by high indicator of the index of human capital. However, it became clear that there are certain threats to further increase

intellectual and human potential in Ukraine. The main obstacles to organizing a purposeful movement towards building a post-industrial structure of the Ukrainian economy and overcoming the structural disproportions of its development are outlined. Analyzing the existing structural value of the national economy, it has been found that there is a dominance of the industrial type of economy in Ukraine with the presence of fragmented elements of post-industrial way, but despite the presence of a significant number of features inherent in industrial economies such techno-economic system, the Ukrainian economic system is in a unique position, characterized by the availability of most of the necessary resources to ensure sustainable development in the direction of structuring the economy in accordance with the post-industrial model.

Ключові слова: наукова сфера, основні засоби, постіндустріальний розвиток, технологічні уклади, інтелектуальний капітал, інноваційний розвиток, структурні диспропорції.

Key words: scientific sphere, fixed assets, post-industrial development, technological structures, intellectual capital, innovative development, structural disproportions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Структурні диспропорції економіки України супроводжуються тенденціями змін суспільного розвитку, пов'язаними із постіндустріальним економічним розвитком та орієнтацією. Це передусім сприяє зменшенню структурних диспропорцій розвитку національної економіки та досягненню конкурентних позицій на світовому ринку та вимагає визначення потенційних можливостей та урахування можливих загроз для інтелектуально-інноваційного спрямування економічного розвитку в умовах постіндустріального суспільного розвитку. Саме тому, в умовах складної геополітичної ситуації, невирішених питань внутрішньополітичного характеру та хронічних проблем, пов'язаних із сформованими диспропорціями структури національної економіки, актуалізуються питання аналізу поточних обмежень розвитку та розробки ефективних заходів структурного збалансування економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням постіндустріального розвитку економічних систем присвячено чимало наукових праць. Серед закордонних вчених, що займалися обґрунтуванням постіндустріального розвитку, необхідно відзначити праці Д. Белла, Е. Брукінга, Дж. Гелбрейта, П. Друкера, Л. Едвінсона, М. Кастельса, Д. Лайона, И. Масуда, М. Мелоуна, Т. Сакайя, Р. Станкевича, Т. Стюарта, О. Тоффлера, Дж. Хауельса, М. Янга та інших. Наукові нароби науковців стали підґрунтям для дослідження постіндустріального розвитку економічних систем різного

рівня та напрямів поліпшення державної структурної політики. Серед вітчизняних науковців, які внесли значний теоретичний вклад у розвиток цього напрямку, слід відзначити таких вчених, як: Л. Баластрик, Т. Білоброва, В. Василенко, О. Власюк, Т. Гайдай, В. Геєць, А. Задоя, Л. Збаразська, О. Кендюхов, Н. Литвиненко, В. Семиноженко, В. Тарасевич, М. Паламарчук, О. Пирог, Л. Федулова, А. Чухно та інші.

Віддаючи належне науковому доробку закордонних та вітчизняних науковців необхідно зазначити, що подальших наукових розвідок вимагають структурні диспропорції, існуючі в Україні, для розроблення дієвих заходів державної структурної політики з метою подолання структурних перешкод розвитку.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є аналіз структурних диспропорцій національної економіки України в умовах постіндустріального розвитку.

Для досягнення поставленої мети було виконано такі завдання:

— проаналізовано проблемні питання постіндустріального розвитку економіки України, а саме: зношеність основних засобів підприємств в Україні, стан розвитку ряду галузей інноваційної спрямованості; ефективність функціонування компаній державної форми власності;

— обґрунтовано значення та роль інформації та інтелектуального капіталу для постіндустріального розвитку економіки та економічного зростання;

— визначено перешкоди щодо організації цілеспрямованого руху у напрямку побудови

постіндустріальної структури економіки України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Аналізуючи наявні структурні співвідношення національної економіки, можна стверджувати про домінування індустріального типу економіки з фрагментарною присутністю елементів постіндустріального укладу.

У системі міжнародного поділу праці Україна займає досить слабкі позиції. Технічний рівень більшості виробництв України відстає від рівня західних країн та передових країн азіатського регіону, величина якого збільшується на основі загальної тенденції скорочення часу хвильового циклу технічного устрою з одночасним непропорційним зростанням складності соціально-економічних перетворень кожного наступного технічного устрою і його циклу [1, с. 68].

Окремо варто виділити проблему рівня зношеності основних засобів підприємств, що протягом останніх двох десятиліть демонструє вкрай суперечливу динаміку.

З 2000 по 2004 роки рівень зносу основних засобів підприємств зріс з 43 % до 49 %, але дещо знизився у 2005 р. У 2008 р. перевищив 61%, знизився до 60 % у 2009 р., після чого зростав до 2014 року, досягнувши найбільшого рівня у 83,5 %. У 2015 році рівень зносу стрімко знизився, повернувшись до рівня 2009 року, але нажалі таке стрімке покращення показників викликано не стрімким притоком інвестицій, а втратою Україною територій та інфраструктури, що на них розташована [6, с. 108].

Згідно з даними Державної Служби статистики станом на 2018 рік рівень зношеності основних засобів українських підприємств встановився на рівні 55,1 %. Водночас найвищий ступінь зношеності спостерігається у галузі з виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності (89,6 %), найменш зношені основні засоби сфери мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (36,8 %) та надання послуг, догляду та соціальної допомоги (37 %) [7].

Не менш проблемне питання постіндустріального розвитку економіки України становлять її компанії у державній формі власності, ефективність функціонування яких є досить сумнівною, адже вони не лише обтяжують її бюджет, відволікаючи кошти від фінансування інновацій, розвитку науки та модернізації виробничих потужностей, але й гальмують процеси формування ринкових

відносин, сумлінної конкуренції, розвитку демократії [2, с. 131].

Проте, не враховуючи наявності складних структурних обмежень розвитку та превалювання цінностей та сфер суспільного виробництва індустріального технологічного укладу, нині набувають розвитку ряд галузей інноваційної спрямованості, ключової з яких виступає сфера інформаційних технологій, що впродовж останніх років демонструє стабільний ріст, незважаючи на дестимулюючий вплив факторів макроекономічної нестабільності.

За підрахунками асоціації "ІТ-Україна", що об'єднує аутсорс-компанії, обсяг експорту зріс з приблизно 3 млрд дол. США до 3,6 млрд дол. США у 2017 р. А до 2025 року галузі пророкують зростання майже вдвічі [4].

За даними International Trade Centre Україна входить в Топ-25 найбільших експортерів інтелектуального продукту в світі. 70 % експорту становить розробка програмного забезпечення на замовлення [5].

Однак навіть попри динамічні темпи розвитку галузі та затребуваність українського інтелектуального продукту на міжнародних ринках, вітчизняна ІТ-сфера характеризується індиферентним відношенням державних структур, що виявляється у слабкому розвитку бази нормативного регулювання, відсутності належних фіскальних стимулів здійснення відповідного виду діяльності, цілковитій відсутності комплексної державної політики щодо регулювання цього сегменту сфери послуг.

Відомо, що відмінною характеристикою постіндустріальної економіки є те, що базовим ресурсом забезпечення прибутковості комерційного сектору та рушійною силою економічного зростання є інформація та інтелектуальний капітал. Дані категорії виступають основою та першоджерелом розбудови постіндустріального суспільства. Аналізуючи становище України відносно даного питання, зазначимо наявність широкого спектру можливостей, обумовлених високим рівнем освіченості населення, рівня культурного та соціального розвитку населення. Підтвердженням даного твердження є показники індексу людського капіталу, наведеного у щорічному дослідженні Всесвітнього економічного форуму, згідно якого Україна посідає 24 місце, тим самим випереджаючи такі розвинуті країни, як: Франція (26 місце), Південна Корея (27 місце), Китай (34 місце), Італія (35 місце), Іспанія (44 місце), Об'єднані Арабські Емірати (45 місце) [10].

Але необхідно зазначити, що існують і деякі загрози щодо подальшого зростання інтелек-

туального та людського потенціалу, оскільки існують певні системні кризи у сучасній науковій системі України, до яких можна віднести [8, с. 54; 9, с. 503]:

по-перше, втрату державного пріоритету розвитку та фінансування наукової сфери з боку держави, що призводить до постійного скорочення її фінансування та нестачі інвестиційних ресурсів для закінчення наукових розробок та впровадження наукових результатів у виробництво;

по-друге, скорочення попиту на результати наукових досліджень й розробок серед вітчизняних підприємств;

по-третє, відсутність єдиної науково-інноваційної стратегії держави щодо інноваційного спрямування економічного розвитку держави;

по-четверте, зниження престижу наукової діяльності, що знижує зацікавленість молоді щодо діяльності у науковій сфері та впливає на відтік наукових кадрів високої кваліфікації за кордон.

На основі вищевикладеного можна стверджувати, що попри наявність значної кількості ознак, притаманних економікам індустріального типу техніко-економічного устрою, українська економічна система знаходиться в унікальному положенні, що характеризується наявністю більшості необхідних ресурсів забезпечення сталого розвитку у напрямку структурування економіки відповідно до постіндустріального зразку.

Головними перешкодами щодо організації цілеспрямованого руху у напрямі побудови постіндустріальної структури економіки України можна вважати таке:

— неспроможність вітчизняного інституційного середовища забезпечити сприятливі умови розвитку сфер постіндустріального устрою;

— високий рівень показників матеріаломісткості продукції вітчизняних промислових підприємств;

— складність доступу до фінансових ресурсів, внаслідок нерозвиненості інфраструктури фінансового ринку;

— низькі показники інноваційної активності підприємств, спричинені проблемами забезпечення ефективної інноваційної інфраструктури та відповідного нормативно-правового забезпечення;

— низькі темпи зростання експорту продукції обробних галузей разом із негативними тенденціями до нарощення експорту продукції добувної промисловості;

— асиметричність регіонального розвитку, що характеризується високою географічною концентрацією висококонкурентних виробництв та відсутність комплексних державних програм розвитку депресивних територій.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи структуру економіки України, приходимо до висновку про відповідність більшості ознак індустріального типу технологічного розвитку з фрагментарною наявністю елементів постіндустріальної економіки. Однак динамічний розвиток інноваційно-орієнтованих галузей вітчизняної економіки та високий рівень розвитку людського капіталу надає широке коло потенційних можливостей довгострокового розвитку у напрямку розбудови постіндустріального суспільства.

Подальших наукових розвідок вимагають питання, пов'язані із розробленням та запровадженням дієвих механізмів державного регулювання, з метою скорочення структурних диспропорцій національної економіки та інтелектуалізації економічних процесів розширеного відтворення.

Література:

1. Василенко В. Технологічні устрої в контексті прагнення економічних систем до ідеальності / В. Василенко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2013. — № 1. — С. 65—72.
2. Вашків О.П. Галузеві структурні трансформації в Україні у контексті постіндустріального економічного розвитку / О.П. Вашків // Глобальні та національні проблеми економіки. — 2017. — № 16. — С. 127—132.
3. Детермінанти розвитку національного господарства: монографія / За заг. ред. П.В. Круша. — К.: НТУУ "КПІ", 2014. — 276 с.
4. Кубраков О. ІТ-потенціал України та інвестиції: скільки потрібно і скільки можна / О. Кубраков // Mind.ua. — 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://mind.ua/openmind/20180794-it-potencial-ukrayini-ta-investiciyi-skilki-potribno-i-skilki-mozhna>
5. Названы главные успехи IT-отрасли в Украине за 2018 год // Сегодня. — 2019 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.segodnya.ua/ukraine/nazvany-glavnye-uspehi-it-otrasli-v-ukraine-za-2018-god-1203441.html>
6. Негруль Д.А. Статистичний аналіз зносу основних засобів в Україні / Д.А. Негруль, Ю.О. Ольвінська // Статистика — інструмент соціально-економічних досліджень: збірник

наукових студентських праць. — 2018. — № 4. — С. 104—108.

7. Основні засоби України // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm

8. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / С.О. Тульчинська. — К.: НТУУ "КПІ", 2009. — 488 с.

9. Тульчинська С.О. Наукові підходи до визначення вектора розвитку постіндустріального суспільства / С.О. Тульчинська // Економічний вісник НТУУ "КПІ". — К.: НТУУ "КПІ", — 2014. — Вип. 11. — С. 501—507.

10. The Global Human Capital Report 2017 // World Economic Forum. — 2018 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf

References:

1. Vasylenko, V. (2013), "Technological devices in the context of the aspiration of economic systems to the ideal", *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava*. vol. 1, pp. 65-72.

2. Vashkiv, O.P. (2017), "Branch Structural Transformations in Ukraine in the Context of Post-Industrial Economic Development", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 16, pp. 127-132.

3. Krush, P.V. ta in. (2014), "Determinanty rozvytku natsional'noho hospodarstva" [Determinants of the development of the national economy], NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.

4. Kubrakov, O. (2018), "The IT potential of Ukraine and investment: how much is needed and how much", *Mind.ua*, available at: <https://mind.ua/openmind/20180794-it-potencial-ukrayini-ta-investiciyi-skilki-potribno-i-skilki-mozhna>, (Accessed 1.07.2019).

5. Segodnja (2019), "The main achievements of the IT industry in Ukraine for 2018 are named", available at: <https://www.segodnya.ua/ukraine/nazvany-glavnye-uspehi-it-otrasli-v-ukraine-za-2018-god-1203441.html>, (Accessed 10.06.2019).

6. Nehrul', D.A. and Ol'vins'ka, Yu.O. (2018), "Statistical analysis of the depreciation of fixed assets in Ukraine", *Statystyka - instrument sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 4, pp. 104-108.

7. Rezhym dostupu do resursu (2018), "Main assets of Ukraine", available at: [http://www.ukr-](http://www.ukr-stat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm)

[stat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm](http://www.ukr-stat.gov.ua/operativ/operativ2018/ibd/osn_zas_u/arch_osn_zas.htm), (Accessed 20.06.2019).

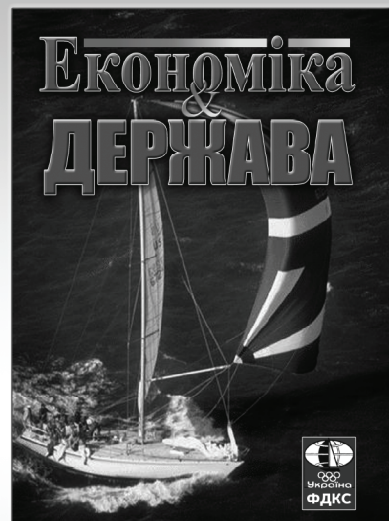
8. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty*. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.

9. Tul'chyns'ka, S. O. (2014), "Scientific approaches to the definition of the vector of development of postindustrial society", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*. vol. 11, pp. 501—507.

10. The Global Human Capital Report 2017 (2018)6 "World Economic Forum", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Human_Capital_Report_2017.pdf, (Accessed 27.05.2019).

Стаття надійшла до редакції 16.07.2019 р.

Науково-практичний журнал «ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових

видань України з ЕКОНОМІКИ

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73